

A kriporozimetria elméleti háttere:

Az egyensúlyi (reverzibilis) fázisátmenet esetén az olvadt és fagyott fázis között nincs kémiai potenciál különbség (μ_L és μ_S), a két fázis Helmholtz-energiája (szabadenergiája) azonos ($T=\text{áll}$, $V=\text{áll}$):

$$F_m = \frac{\mu_L V_L}{V_{M,L}} \qquad F_f = \frac{\mu_S V_S}{V_{M,S}}$$

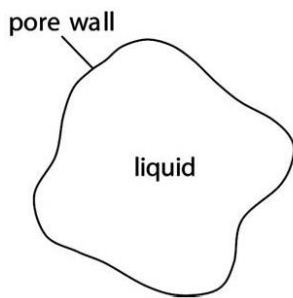
ahol F_f és F_m az olvadt ill. fagyott rendszer Helmholtz szabadenergiája, μ_L és μ_S a folyékony és szilárd közeg kémiai potenciálja, V_L és V_S a folyékony és szilárd közeg térfogata, V_M a moláris térfogat.

$$\Delta F = F_f - F_m = (\mu_S - \mu_L) \frac{V}{V_M} = 0$$

$$\mu_S = \mu_L$$

Mely tehát a T_0 olvadáspont hőmérsékletén valósul meg

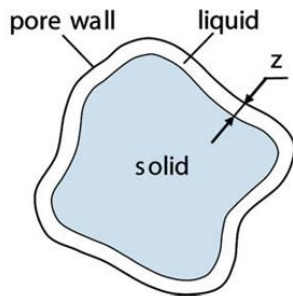
Pórusba zárt folyadék esetében azonban a felület nem elhanyagolható, így a szabadenergia leírásakor egy felületi taggal bővül a képlet:

$$F_m = \frac{\mu_i V}{V_M} + \gamma_{lw} A$$

F_m, F_f : a rendszer Helmholtz szabadenergiája
 γ : felületi feszültség
 V_m : moláris térfogat
 A : felület
 ΔH : olvadáshő

Amennyiben a pórusba zárt folyadék megfagy, a felületen minden esetben marad egy vékony olvadt folyadék réteg, így az erre vonatkozó szabadenergia és felületi taggal is szükséges számolnunk

$$F_f = \frac{\mu_s \cdot V_s}{V_{Ms}} + \frac{\mu_l \cdot (V - V_s)}{V_{Ml}} + \gamma_{sl} \cdot A_s + \gamma_{lw} A$$

A fázisátmenet hőmérsékletén tehát:

$$\Delta F \equiv F_f - F_m = (\mu_S - \mu_L) \frac{V_S}{V_L} + \gamma_{S,L} A_S = 0 \qquad V_{M,S} = V_{M,L}$$

$$(\mu_S - \mu_L) \frac{V_S}{V_L} = -\gamma_{S,L} A_S$$

Továbbra is igaz, hogy a reverzibilis fázisátmenet során μ_s (pórusban) = μ_L (pórusban), de ez egy másik T_{eq} hőmérsékleten történik meg, hiszen a T_0 hőmérsékleten $\mu_s = \mu_L$

Az effektusért pedig a képletben szereplő felületi energia tag felelős.

Az új egyensúlyi hőmérsékletet a szabadenergia hőmérsékletfüggésének ismeretében lehet kiszámítani. Maga a definíció és annak differenciálása az első lépés a hőmérsékletfüggés kiszámítására. Behelyettesítjük a belső energiát az első főtételből és a térfogat állandóságát kihasználva megkapjuk az F változását a hőmérséklettel. Mivel a kémiai potenciál a parciális moláris szabadenergia állandó térfogaton, így annak T szerinti deriváltja a moláris entrópia, ami viszont reverzibilis fázisátmenet esetén annak entalpiája osztva a hőmérséklettel:

$$F = U - TS \quad dF = dU - TdS - SdT$$

$$\text{I. főtétel: } dF = dQ - pdV - TdS - SdT = TdS - pdV - TdS - SdT$$

$$V = \text{áll: } dF = -SdT \quad \frac{dF}{dT} = -S$$

$$\text{a moláris szabadenergia a kémiai potenciál: } F_M = \mu \quad \frac{d\mu}{dT} = -S_M$$

$$\left(\frac{\partial \mu_s}{\partial T} \right)_V - \left(\frac{\partial \mu_l}{\partial T} \right)_V = -S_{M,s} + S_{M,l} = \Delta_{tr} S = \frac{\Delta H_{tr}}{T_{(tr)0}}$$

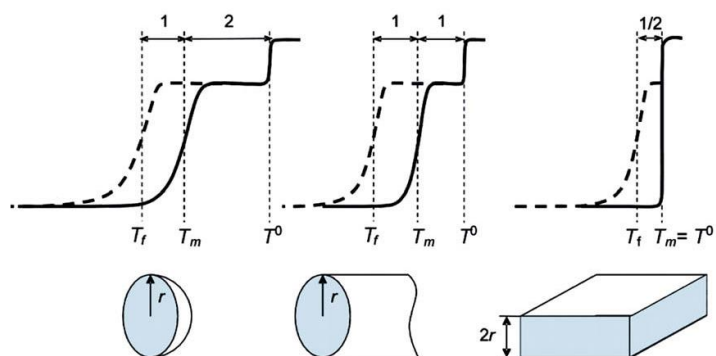
$$d(\mu_s - \mu_L) = \frac{\Delta H_{tr}}{T_{(tr)0}} dT \Rightarrow (\mu_s - \mu_L) = \int_{T_0}^{T_{eq}} \frac{\Delta H_{tr}}{T_{(tr)0}} dT = \frac{\Delta H_{tr}}{T_{(tr)0}} (T_{eq} - T_{(tr)0})$$

A $\Delta F = 0$ reverzibilis fázisátmenet esetében az előbbieket figyelembe véve a következő összefüggéshez jutunk:

$$T_{eq} - T_0 = - \frac{V_M \gamma_{sl} T_0}{\Delta H} \frac{A_s}{V_s} = -K_c \frac{A_s}{V_s}$$

Az olvadáspont eltolódása tehát a közegre jellemző állandó (K_c) és a pórusméretet (pórusalakot) jellemző felület-térfogat aránnyal írható le. Ez természetesen a megfagyott közegre igaz, amely megfeleltethető a pórus méretének, amennyiben a mindig jelenlévő olvadt réteg igen vékony („large pore limit”). A K_c értéke elméleti és kísérleti úton meghatározható, víz esetében $K_c = 30$ nmK (az elméleti érték 25nmK, de a felületi feszültség változhat).

Ebből az összefüggésből kiindulva a pórus geometriájának ismeretében számítható a pórusméret.

A fagyás- és olvadáspont eltolódás (ΔT_f ill. ΔT_m) a 3 pórusalak-modell esetén:

Pórus alak	$ \Delta T_f $	$ \Delta T_m $
Gömb	$3K_c/r$	$2K_c/r$
Henger	$2K_c/r$	K_c/r
Réteg	$K_c/2r$	0

Ugyanazon porózus minta esetében többféle közeget használva egyrészt fény derülhet a minta belső felületeinek tulajdonságaira (apoláris, poláris), másrészt a különböző folyadékok olvadáspontjának (T_0) és K_c értékének különbözősége más-más mérettartomány meghatározását teszi lehetővé (pl: ciklohexán esetében $T_0=279,7$ K , $K_c=96$ nmK).

Forrás: Oleg V. Petrov, Istvan Furó, Progress in Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy 54 (2009) 97-122